

VEFEYÂT:

Prof. Dr. Ali Yardım (1939 – 2 Ocak 2006)

Prof. Dr. Mustafa FAYDA*

Değerli meslektaşım, elli yıllık arkadaşım ve yakın dostum Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Yardım 2 Ocak 2006 günü vefat etmiştir. Kasım ayı (2005) içerisinde, rahatsızlığı esnasında evindeki son görüşmemizden önce 24 Ağustos 2005 cumartesi günü 11:00 sıralarında zevcemle birlikte Sinop'tan tatil dönüşü esnasında Kastamonu'da İl Halk Kütüphanesi'nde kendisiyle buluştuk. Tatil günü olmasına rağmen kütüphaneyi açtırmış, yazmalar üzerindeki çalışmalarına devam ediyordu. Bizi görünce çalışmalarını tamamlamak üzere olduğunu söyleyerek asistanı ile birlikte Şaban-ı Veli Hazretleri Külliyesi'ne gittik. Ziyaretten sonra bize varakladığı kitâbeleri gösterdi çalışmalarını özetleyip karşılaştığı maddî ve manevî zorlukları dile getirirken hoş görüntülü hale getirdiği kitâbelerin altında, vakur ve hasbî şahsiyetinin asaletini gölgelememeye gayret ediyordu... Yaz tatili esnasında bile çalışmasına devam ederken vefatına dört ay ve birkaç gün kaldığını Allah'tan başka henüz kimse bilmiyordu.

Merhum Ali Yardım'ın, hadis sahasındaki akademik çalışmalarının yanında, Türkiye kütüphanelerindeki yazma eserler ile yurdumuzun çeşitli yerlerindeki kitâbeler ve mezar taşları üzerindeki çalışmalarına baştan dikkati çekmek için, vefeyat yazıma bu kısacık hatırayla başlamak istedim.

1939 yılında Alanya'nın Oba Köyü'nde dünyaya gelen merhum Ali Yardım, ilkokuldan sonra gayri resmî eğitimine başlar; 1952 yılı Ekim ayında Konya'ya; 1953 yılında aynı eğitimi devam ettirmek üzere Kayseri'ye gider ve mayıs ayında tekrar Konya'ya döner. 1954 yılında Konya İmam Hatip Okulu'na öğrenci ve

---

* M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dekanı.

1961 yılında iftiharla mezun olur. Aynı yıl İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'ne kaydolar ve buradan 1965 yılında mezun olur. Mezuniyetinin akabinde Hatay Kız Öğretmen Okulu Din Bilgisi öğretmenliğine tayin edilir. Ali Yardım'ın akademik hayatı, 1967 yılında Kayseri Yüksek İslam Enstitüsü Hadis hocalığına tayini ile başlar.

Orta öğretim tahsilini Konya'da civar-ı Mevlânâ'da yapmış ve tasavvufa gönül vermiş olmasından dolayı, o sırada Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi olan Prof. M. Tayyib Okıç'ın danışmanlığında, 1967 yılında, Hz. Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin hadisleri üzerinde Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyeliği Liyakat Tezi olarak bir çalışma yapmayı kararlaştırdı. Onun sonradan geliştirdiği ve 1984 yılında doktora tezi olarak kabul edilmiş ve henüz yayınlanmamış bulunan *Mesnevî Hadisleri* adlı bu çalışması, merhumun akademik hayatına ve daha sonra yapacağı araştırmalara adeta yön vermiştir. Şöyle ki, *Mesnevî*'de 53 adedi bahis başlığı olmak üzere 158 adet hadis kullanıldığını tesbit eden Ali Yardım, bunlardan 62 tanesinin, yani yüzde kırkının Kuzâî'nin (ö. 454/1062) *Şihâbü'l-ahbâr*'ından alınmış olduğunu görünce çalışmalarını bu muhaddis ve eseri üzerine yoğunlaştırmaya karar verir. Bu vesile ile kendisinin Kuzâî üzerindeki çalışmalarına geçmeden önce, *Mesnevî Hadisleri* ile ilgili bir değerlendirmesine burada işaret etmek uygun olacaktır. Yazar bu çalışmasında, *Mesnevî*'de kullanılan 158 hadisten yalnızca yüzde sekizi yani 14 tanesinin hadis kaynaklarında bulunamayan mevzu hadisler olduğunu; bu miktarın didaktik ve tasavvufi mahiyette olan eserler için büyük bir kusur olmaması gerektiğini, bir kısım kaynak hadis mecmualarında bile bu nisbetin çok üstünde mevzû hadis bulunabildiğini tesbit etmiştir. Merhum Ali Yardım, Hz. Mevlânâ'dan 120 yıl önce vefat etmiş olan meşhur Hanefî fakîhi Semerkandî'nin (ö. 552/1157) *Tuhfetü'l-fukahâ* adlı eserinde 8 adet mevzu hadis bulunduğunu ve bunun İslâm Dünyası'nda o dönemler için pek de yadırganmadığını zikrettikten sonra, "Ne var ki, fikhî eserlerde 'Mevzû Hadis' bulunabileceği hususu, hiçbir zaman polemik konusu yapılmamıştır" sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan Ali Yardım, "Siyer, tarih, tefsir, tasavvuf kitaplarındaki hadislerin çoğu uydurmadır" şeklindeki haksız iddiaların zaman zaman günümüzde de tekrar edildiğinden şikâyet ederken ve bunun bir gerçekmiş gibi kabul edilmesine hayıflanırken, bu peşin hükmün kaynağının merhum İzmirli İsmail Hakkı'nın "ehl-i hadis, tasavvuf ve ahlâk kitaplarındaki ehâdise itimâd etmezler" (*Siyer-i Celîle-i Nebeviye*, s. 96) şeklindeki kanaatinden neş'et ettiğine işaret eder.

Kuzâî'nin 1200 cümlelik 897 hadis ihtiva eden bu eseri daha önceki benzer eserlerden farklı olup, birkaç tanesi hariç, söz konusu hadislerin hemen hepsi iki kelime ile bir satır arasında değişen kısa ve öz mânâlı metinlerdir. Ali Yardım'ın ifadeleriyle "Kuzâî, bu eseri ile daha önce İslâm dünyasında hiç örneği görülmeyen bir çığır açmıştır. Bu bilgin hadis diliyle 'Cevâmiu'l-kelim' denen bu kısa

lafızlı, ancak geniş ve öz mânâlı hadisleri toplayan ilk muhaddis oluşu bir tarafa, aynı muhtevâyı iki ayrı metodla işleyip...” birini halk için senedsiz olarak sırf metinleriyle *Şihâbü'l-ahbâr* adıyla; diğerini ise ilim çevreleri için söz konusu hadislerin elde edilmiş yollarını gösteren senedleriyle birlikte *Müsnedü's-Şihâb* adıyla ilim dünyasının istifadesine sunmuş olan bir âlimdir. Ali Yardım, bu eserin iki ayrı versiyonu üzerine de yıllarca çalışmış ve bunlardan *Şihâbü'l-ahbâr*'ın meşhur hattat Yâkût el-Musta'sımî'nin yazma metni ile birlikte Türkçe tercümesini yapmış, dipnotlarında hadislerin başta *Mesnevî* olmak üzere Türk-İslâm tarihinin Anadolu'daki çeşitli dinî tasavvufî ve edebî kitaplar ile sanat tarihi eserlerinde geçtiği yerleri ayrı ayrı göstermek suretiyle, eseri *Şihâbü'l-ahbâr Tercümesi* adıyla bastırılmış (İstanbul 1999); *Müsnedü's-Şihâb*'ın ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (TSMK, III. Ahmed) bulunan yazma nüshasını esas almak suretiyle eserin tahkik, tahrir ve tahlilini yapıp neşre hazır hale getirmiştir.

Hadis sahasındaki ilmî çalışmalarına, 1967 yılından itibaren takrîr ettiği bu dersin müfredatını kapsayan ve her yıl geliştirerek çok faydalı bir kitap haline getirdiği *Hadis I-II* (İzmir 1984; 4. baskısı İstanbul 2000) adlı ders kitapları; 1987 yılında doçentlik unvanını almasını sağlayan “Ashâb Bilgisinin Kaynakları ve Tirmizî'nin ‘Tesmîyetü Ashâb'in-Nebî'si (*Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Dergisi* II, s.(247-348) adlı hacimli çalışması ve *İslâm'da Altın Yüzük Kullanımı* (İstanbul 1998) adlı eseri ile devam etmiştir. Prof. Dr. Ali Yardım'ın bu sahadaki en mühim ve ilmî şahsiyetinin hangi seviyeye ulaştığını gösteren sermedî eseri, hiç şüphesiz *Peygamberimizin Şemâli* (İstanbul 1997) adlı şaheseridir. Çalışma tezgâhında yirmi iki yıl gibi uzun bir süre içinde âdeta bir gergef gibi işleyerek itinayla tamamladığı bu kitabında merhum müellifimiz, meşhur muhaddis Tirmizî'nin, İslâm Dünyası'nda bu şemâil türünün telif edilmiş ilk örneği olan eserinin metnini, planını aynen muhafaza ederek 55 bölüm başlığı altında tercüme etmiş; Hazreti Peygamber'in beşerî hayatının çeşitli yönlerini olduğu gibi tesbit etmeyi hedef aldığı çok geniş ve çok faydalı, aynı zamanda kendi şahsiyetinin renklerini ve izlerini taşıyan telifini de her bölümün baş tarafında ortaya koymuştur. Bu himmetli ve gayretli çalışmasıyla ilgili olarak bir röportajındaki şu ifadeleri kendisinin Resûlullah Efendimize karşı beslediği büyük sevgi ve muhabbet yanında, yüklenmiş olduğu mânevî mes'ûliyetin de seviyesini göstermektedir: “İfade etmek gerekir ki, mazhar-ı vahy olan Efendimiz'i yazmak için, sadece bilgi yetmemektedir. Vesikaları arka arkaya sıralamak kâfi gelmemektedir. Meselenin ayrıca bir zihin, bir de gönül boyutu vardır. Akıl, zihin ve gönül boyutu ile yazmak... Felsefî açıklamalar yapmak benim işim değil. Ancak şu kadarını söyleyeyim: Aklın ürünü bilgi, zihnin ürünü irfân, gönlün ürünü ise sevgidir. Hz. Peygamber'i anlar ve anlatırken bilgi, irfân ve sevgi üçlüsünün bir bileşim oluşturması gerekiyor...”

Prof. Dr. Ali Yardım, Kuzâ'nın elde ve cepte taşınınsın, ezberlensin, sohbetlerde okunsun ve doğrudan İslâmî ilimler alanıyla ilgili olmayan kültür çevrelerinde de kullanılsın diye yazdığı; senedlerini, râvilerini, rivayet yollarını, kelime ve hareke farklılıklarını hafzederek halkın anlayabileceği hale getirdiği hadis-i şerifleri topladığı *Şihâbü'l-ahbâr*'ının Hz. Mevlânâ'dan sonra da yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandığını; bilhassa Anadolu'daki Selçuklu ve Beylikler devrindeki mimârî eserlerin muhtelif yerlerinde hakk veya nakş edilmiş olan hadîs-i şeriflerin bu kaynaktan alındığını tesbit etmiştir. Ali Yardım, 1970'li yıllarda Konya, Kayseri ve Sivas'ta bulunan Selçuklu devri eserleri üzerindeki çalışmalarından sonra ulaştığı bu ilk tesbitlerini, Dokuz Eylül Üniversitesi'nin 28. Temmuz 1983 tarihinde kabul ettiği "Anadolu Selçukluları ve Beylikler Devri Mimârî Eserlerindeki Hadis Kitâbeleri" adlı bir araştırma projesi sebebiyle, Anadolu'nun birçok il, ilçe ve köyleri ile bazı müzeleri içine alan eserlerin yazı ve kitâbeleri üzerinde yaptığı yıllarca süren araştırmalarıyla da doğrulamıştır. Ayrıca yazma halinde bulunan kitaplarda yer verilmiş olan bu kaynağın hadislerini bulmak üzere de, 1990 yılından itibaren Bursa İnebey Medresesi, Tavşanlı Zeytinolu, Kütahya Vahid Paşa, Afyon Gedik Ahmed Paşa, Isparta Halil Hamid Paşa, Tire Necîb Paşa, Çorum, Amasya, Tokat, Sivas va nihâyet vefatından birkaç ay önce de Kastamonu kütüphanelerinde titiz araştırma ve incelemelerde bulunmuştur. Bütün bu çalışmalarını *Anadolu Selçuklular ve Beylikler Devri Mimârî Eserlerinde Kitâbeleşen Hadîsler* (İzmir 1989) adıyla profesörlük takdim çalışması olarak sunmuş; ancak bu eser ilim âleminin istifadesi için henüz yayımlanamamıştır. Bu arada, 1989-1997 yılları arasında İzmir Millî Kütüphanesi yazmalar bölümünün kataloğunu hazırlayıp bunu *İzmir Millî Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu* (I-IV, İzmir 1992-1997) adıyla yayımlamıştır.

Merhum Prof.Dr.Ali Yardım, kitâbeler üzerinde yıllarca süren çalışmaları sonucunda ulaştığı kitâbe okuma ve çözüme konusundaki yüksek seviyeli becerisini öğrencilerinin de istifade etmesini sağlamak amacıyla, 1988-1989 öğretim yılından itibaren Dokuz Eylül Üniversitesi'ne bağlı İlahiyat Fakültesi ile Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü müfredat programları içinde bulunan, ayrıca aynı Üniversite'nin Sosyal Bilgiler Enstitüsü müfredatı içinde de yüksek lisans ve doktora seviyesinde yer alan Epigrafi derslerini okumuştur. Diğer taraftan onun kitâbeler üzerindeki yetişmişliği ve derin vukûfiyeti, üç ayrı çalışmanın da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunlardan ilki, kendisinin doğduğu ilçeye ait *Alanya Kitâbeleri* (İstanbul 2002) adlı, büyük eb'ad 534 sahifelik âbide eseridir. Üniversitesi'ne kabul ettirdiği bir proje sonucunda 1997 yılında başladığı ve beş yıl süren bu çalışmasının başına yazdığı çok uzun Giriş'inde Ali Yardım, kitâbenin kullanıldığı yerler, hat çeşitleri ve kitâbenin dilleri, kitâbelerde kullanılan metinler, Arapça ve Türkçe kitâbelerin özellikleri, ebced hesabı ve hicrî-milâdî tarih gibi konular hakkında, bu konularla ilgili çalışmalar

yapacak gençler için çok faydalı bilgiler kaleme almış; sonra da Alanya ve çevresindeki ev ve mezarlıklar dahil, Cumhuriyetimizin başına kadar yapılmış olan bütün Türk-müslüman mimarî eserlerindeki kitâbeleri metin ve fotoğraflarıyla birlikte ortaya çıkarmıştır. Merhum bu konudaki ikinci çalışmasını ise, Yıldırım Bâyezid devrinin önde gelen paşaları arasında yer alan ve Çelebi Mehmed devrinin de ünlü vezîr-i âzamı olan Amasyalı Bâyezid Paşa'nın Amasya'da kurduğu zengin imâretinin bir kaya üzerindeki vakfiyesinin bir parçasını teşkil eden kitâbe üzerine yapmıştır. (*Amasya Kaya Kitâbesi*, Ankara 2004). Üçüncü çalışması da yine aynı şehirdeki Burmalı Minâre Câmii'nin bütün kitâbelerine dairdir (*Amasya Burmalı Minâre Câmii Kitâbeleri*, Ankara 2004). Bu arada merhum, hayatı boyunca eski eserleri okuma konusundaki tecrübelerinden edindiği ihtisas yanında, defter yaprağı haline getirilmiş altın tozunun kitâbe yazılarının üzerine özel bir usulle yapıştirılması anlamına gelen "altınla varaklanmayı" da öğrendi.

Prof. Dr. Ali Yardım'ın burada zikredilmesi gereken başka bir eseri de, onun ilk basılan kitabı olan Dr. Ahmet Çelebi'den yaptığı *İslâm'da Eğitim-Öğretim Târîhi* (İstanbul 1976; 3. baskısı 1998) adlı tercüme çalışmasıdır. Merhum Hocamızın sayılan bu kitaplardan başka, çeşitli dergilerde yayınlamış olduğu ve bazı kongre ve sempozyumlarda sunduğu 38 adet makale ve tebliği ile *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*'nde yazdığı 35 kadar maddesi de bulunmaktadır. Ayrıca hayatını anlattığı hatîrâtını da, evlatlarına emanet ettiğini biliyoruz. Yayımlanmamış olan bütün bu kitaplarının en kısa zamanda basılması en samimi temennimizdir.

Aklına ve gönlüne hâk ettiği Resûlüllah'ın güzel ahlâkıyla çok temiz ve feyizli bir hayat yaşamış olan Aziz Ağabeyim Prof. Dr. Ali Yardım Beyefendi'yi rahmet ve minnetle yâd ederken başta ailesi ve çocuklarına, mesâî arkadaşlarına, yetiştirdiği talebelerine ve bütün sevenlerine taâziyetlerimi sunar; mekânının Livâ-yı hamd altında sevgilisiyle birlikte cennet olmasını niyâz ederim.